

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

3 PRIEDAS

**PROFESINĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEIKIMO ALGORITMO NR. 3
„ASPI DARBUOTOJŲ KONSULTAVIMO SVEIKATOS APSAUGOS, DARBO PROCESŲ
PRITAIKYO DARBUOTOJŲ GALIMYBĖMS IR ASMENS APSAUGOS PRIEMONIŲ
PANAUDOJIMO KLAUSIMAIS“ APRAŠAS**

1. Algoritmo bendrosios nuostatos. Tikslas, pagrindimas.

1. Higienos instituto 2012 metais atlikto tyrimo duomenimis, faktinis profesinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas – vos 2 – 4 proc., profesinės sveikatos specialistai dirba tik 18,8 proc. įmonių, kurios privalo samdyti tokius specialistus, dažniausiai (83,1 proc. atvejų) tai slaugytojos. Higienos instituto 2019 m. atlikto tyrimo duomenimis, profesinės sveikatos paslaugų Lietuvos įmonėse teikimo apimtis – 4 proc. Profesinės sveikatos paslaugų Lietuvos įmonėse teikimo apimtis, kai profesinės sveikatos paslaugos prieinamos bent iš dalies, – 11,5 proc. Profesinės sveikatos paslaugų Lietuvos įmonėse teikimo apimtis įmonėse, privalančiose įdarbinti profesinės sveikatos specialistą (-us) – 9,4 proc.; didesnėse įmonėse (turinčiose 100 ir daugiau darbuotojų), bet neprivalančiose įdarbinti profesinės sveikatos specialisto – 4,3 proc.; mažesnėse įmonėse (turinčiose iki 99 darbuotojų imtinai) – 0,6 proc. Toks pat tyrimas buvo atliktas ir 2023 m. Tyrimo duomenimis profesinės sveikatos paslaugų Lietuvos įmonėse teikimo apimtis – 14,6 proc. Profesinės sveikatos paslaugų Lietuvos įmonėse teikimo apimtis, kai profesinės sveikatos paslaugos prieinamos arba prieinamos iš dalies – 18 proc. 64,7 proc. profesinės sveikatos specialistų pagal darbo sutartį šiose pareigose dirba mažiau nei viso etato krūviu. Dažniausiai įmonėse dirbančių profesinės sveikatos specialistų profesinė kvalifikacija yra bendrosios praktikos slaugytoja (-s) (33,3 proc.), Dauguma bendrosios praktikos slaugytojų nėra išklause 120 val. trukmės kvalifikacijos kėlimo kursų profesinės sveikatos srityje. Kaip rodo tyrimų duomenys pagrindinė problema – nepakankamas profesinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir gauti paslaugas visiems darbuotojams.

Įgyvendinant 2022–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos pažangos priemonę „11-001-02-10-01 Gerinti grėsmių bei rizikos sveikatai veiksnių valdymą“, vykdomas projektas „Sisteminio profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelio kūrimas, užtikrinant profesinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą“, kurio tikslas – sukurti sisteminį profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelį, užtikrinant profesinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą Lietuvos nacionalinėje sveikatos sistemoje, ir jį išbandyti asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Projekto uždaviniai: 1. Skatinti sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veiklas ir stiprinti psichologinį (emocinį) visuomenės atsparumą. 2. Parengti profesinės sveikatos priežiūros tobulinimo ir plėtojimo priemones, stiprinti administracinius profesinės sveikatos priežiūros gebėjimus; 3. Didinti Profesinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą Lietuvos nacionalinėje sveikatos sistemoje. Pagrindinė tikslinė grupė (tiesioginiai projekto naudos gavėjai) – asmens sveikatos priežiūros įstaigų specialistai. Viena iš projekto veiklų – PSP paslaugų teikimo asmens sveikatos priežiūros įstaigose (toliau – ASPI) algoritmų ir metodinės medžiagos algoritmų diegimui parengimas. Atlikus PSP paslaugų teikimo reguliavimo ir teikimo režimo reglamentavimo praktikos Lietuvoje ir užsienio šalyse analizę, buvo nustatyti pagrindiniai (prioritetiniai) algoritmai. Vienas jų, Algoritmas Nr. 3. „Darbuotojų konsultavimas sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“ parengtas vadovaujantis studijos „Profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reguliavimo ir teikimo reglamentavimo Lietuvoje ir užsienio šalyse analizė“, ataskaita.

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

Pažymima, jog organizacija atsako už darbuotojų ir kitų asmenų, kuriems jos veikla gali daryti poveikį, sveikatą ir saugą. Tokia atsakomybė apima jų fizinės ir psichikos sveikatos skatinimą ir apsaugą. Ji turi sukurti, įgyvendinti ir prižiūrėti darbuotojų ir, jeigu yra, jų atstovų konsultavimosi su visų lygmenų bet kokias pareigas einančiais darbuotojais ir dalyvavimo procesą (-us) kuriant, planuojant ir įgyvendinant darbuotojų saugą ir sveikatą, vertinant jos veiksmingumą ir imantis jos tobulinimo veiksmų.

Pabrėžtina, jog pagal ES teisės aktus darbuotojų informavimas ir konsultavimas apie darbo vietoje esančius pavojus, rizikos rūšis saugai ir sveikatai bei apsaugos ir prevencines priemones yra teisiškai nustatyta darbdavio pareiga. Darbdavys informuoja darbuotojus ir jų atstovus bei kitus suinteresuotus asmenis. Informacija pateikiama tokia forma, kuri atitiktų rizikos įvertinimo išvadas. Tai gali būti žodinis informavimas, individualus konsultavimas ir mokymai, kartu pateikiant raštišką informaciją.

Konsultuojant darbdavį bei darbuotojus darbuotojų sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais labai svarbu, kad būtų tinkamai atliktas darbo vietų profesinės rizikos vertinimas (žr. Algoritmas Nr. 5).

Darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais algoritmas (toliau – algoritmas Nr. 3) nustato principus, kuriais vadovaujamosi ASPI, siekiant užtikrinti darbuotojų sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais tvarką.

2. Algoritmo Nr.3 tikslas – nustatyti ir aprašyti veiksmus, kuriuos atliekant siekiama organizuoti gerinti darbuotojų sveikatos ir saugos sąlygas bei užtikrinti tinkamą darbo procesų pritaikymą darbuotojų galimybėms bei asmenų apsaugos priemonių (toliau – AAP) naudojimą.

3. Algoritmas Nr. 3 pateikia profesinės sveikatos priežiūros paslaugos „Darbuotojų konsultavimas sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“ vykdymo veiksmus bei šių veiksmų aprašus, taip pat pateikiami rekomenduojami rodikliai, kurie padės įvertinti Algoritmo Nr. 3 taikymo veiksmingumą.

4. Algoritmo Nr. 3 nuostatos taikomos profesinės sveikatos specialistui.

5. Vartojamos sąvokos:

5.1. Asmeninė apsaugos priemonė – bet kuri priemonė, skirta darbuotojui turėti ar dėvėti, kad jį apsaugotų nuo profesinės rizikos veiksnių (toliau – veiksnys) ir (ar) pavojų, galinčių kelti grėsmę darbuotojo saugai ir sveikatai, bei kitas šiam tikslui skirtas priedas ar reikmuo.

5.2. Algoritmas – dokumentas, kuriame schematiškai ir nuosekliai vaizduojami svarbiausi atitinkamos profesinės sveikatos priežiūros paslaugos veiksmi ir eiliškumas;

5.3. Aprašas – atitinkamos profesinės sveikatos priežiūros paslaugos veiksmų ir eiliškumo atvaizdavimas žodžiais;

5.4. Darbo aplinka – darbo vietą supanti erdvė, kurioje gali būti darbuotojo sveikatai kenksmingų, pavojingų rizikos veiksnių (fizinių, fizikinių, cheminių, biologinių ir kitų).

5.5. Darbo priemonės – darbo procese naudojamos mašinos, įrenginiai, aparatai, prietaisai, įrankiai, įtaisai ir kiti reikmenys.

5.6. Darbo sąlygos – darbo aplinka, darbo pobūdis, darbo ir poilsio laikas ir kitos aplinkybės, turinčios tiesioginę įtaką darbuotojo savijautai, darbingumui, saugai ir sveikatai.

5.7. Darbuotojų konsultavimas sveikatos apsaugos klausimais - specialios konsultacijos ar mokymai, skirti darbuotojų informavimui apie darbuotojų saugos ir sveikatos priemones, rizikos, pavojingus veiksnius, pavojus, sveikatą skaistinančius veiksnius, rizikos veiksnių prevenciją.

5.8. Darbo procesų pritaikymas darbuotojų galimybėms – darbo aplinkos, darbo sąlygų pritaikymas skirtingų darbuotojų poreikiams ir gebėjimams.

5.9. Incidentas – su darbu susijęs įvykis, dėl kurio darbuotojas nepatiria žalos sveikatai.

5.10. Konsultacija – (pasitarimas) žinovo, specialisto patarimai, kuriuo nors klausimu.

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

5.11. Pavojus – galima grėsmė darbuotojų sveikatai ir gyvybei.

Pavojingas veiksnys – darbo aplinkoje esantis rizikos veiksnys, dėl kurio darbuotojas gali patirti ūmių sveikatos sutrikimų ar mirtį.

5.12. Rizika – traumas ar kitokio darbuotojo sveikatos pakenkimo galimybė dėl kenksmingo ir (ar) pavojingo darbo aplinkos veiksnio (veiksnių) poveikio.

5.13. Rizikos veiksnys – cheminis, fizikinis, biologinis, ergonominis, psichosocialinis ar fizinis veiksnys, keliantis ar galintis kelti pavojų darbuotojo saugai ir sveikatai.

5.14. Kitos sąvokos suprantamos ir aiškinamos taip, kaip jos apibrėžtos 2 skyriuje išvardintuose teisės aktuose, metodiniuose dokumentuose, rekomendacijose ir standartuose bei algoritmų Nr.1, Nr.2, Nr.4, Nr.5 aprašuose 2 skyriuje išvardintuose dokumentuose.

2. Profesinės sveikatos priežiūros algoritmo teisinio reglamentavimo analizė. Pagrindiniai teisės aktai, metodiniai dokumentai, rekomendacijos, standartai ir kt., jų nuostatos.

Išanalizuoti Europos Sąjungos strateginiai dokumentai bei Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimą. Įgyvendinant algoritmą Nr.3 rekomenduojama vadovautis Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas (ES) 2016/679 „Dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB“ (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (toliau - BDAR)).

Profesinės sveikatos specialisto funkcijas, kvalifikacinius reikalavimus bei algoritmo Nr. 3 „Darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“ privalę vykdyti reglamentuoja šie teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. A1-266/V-575 (Suvestinė redakcija nuo 2016-06-17) „Dėl Įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“.
2. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. balandžio 8 d. įsakymas Nr. V-271 (Suvestinė redakcija nuo 2019-11-01) „Dėl Profesinės sveikatos specialistų, galinčių dirbti įmonėse, kvalifikacinių reikalavimų aprašo patvirtinimo“.
3. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. vasario 1 d. įsakymas Nr. A1-60 „Dėl kvalifikacinių reikalavimų darbuotojų saugos ir sveikatos specialistams, darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos darbuotojų saugos ir sveikatos specialistams, juridinio asmens darbuotojų saugos ir sveikatos specialistams ar fiziniams asmenims, atliekantiems darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos funkcijas ar jų dalį, nustatymo“.
4. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. lapkričio 26 d. įsakymas Nr. A1-331 (Suvestinė redakcija nuo 2021-11-20) „Dėl darbuotojų aprūpinimo asmeninėmis apsaugos priemonėmis nuostatų patvirtinimo“;

Profesinės sveikatos specialistas taikydamas algoritmą Nr. 3 turi būti susipažinęs ir gebėti taikyti praktikoje šiuos teisės aktus:

1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. spalio 25 d. įsakymas Nr. A1-457/V-961 (Suvestinė redakcija nuo 2022-08-01) „Dėl profesinės rizikos vertinimo bendrųjų nuostatų patvirtinimo“,

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

2. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1672 (Suvestinė redakcija nuo 2022-05-01).
3. Sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gegužės 31 d. įsakymas Nr. 301 (Suvestinė redakcija nuo 2024-01-20 iki 2024-06-30) „Dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose“.
4. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V-657 (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2019 m. gruodžio 17 d. įsakymo Nr. V-1471 redakcija (Suvestinė redakcija nuo 2024-01-31 iki 2024-06-30) „Dėl Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo).
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1118 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 3 d. nutarimo Nr. 913 redakcija) „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ (Suvestinė redakcija nuo 2021-01-01).
6. Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) 2016/679 patvirtintas 2016 m. balandžio 27 d. „Dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (BDAR))“.
7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-592/A1-210 (Suvestinė redakcija nuo 2022-05-01) „Dėl Ergonominių profesinės rizikos veiksnių tyrimo metodinių nurodymų patvirtinimo“.
8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. rugpjūčio 24 d. įsakymas Nr. V-699/A1-241 (Suvestinė redakcija nuo 2019-05-01) „Dėl Psichosocialinių profesinės rizikos veiksnių tyrimo metodinių nurodymų patvirtinimo“.
9. Kitus teisės aktus, kurie išvardinti algoritmų Nr.1, Nr.2, Nr.4, Nr.5 aprašuose.

Rekomenduojami metodiniai dokumentai, rekomendacijos ir standartai:

1. Kartunavičiūtė J, Šidagytė R, Eičainaitė-Lingienė R. Profesinės sveikatos specialistų veiklos aprašas. https://www.hi.lt/uploads/Institutas/Profesines_sveikatos_centras/Methodines/PSS%20veiklos%20aprasas.pdf
2. Pilipavičienė L, Vainauskas S. Profesinės sveikatos paslaugos, teikiamos Lietuvos įmonių darbuotojams. Visuomenės sveikata 2021; 4 (95), 84-90.
3. Rizika darbuotojų sveikatai ir saugai sveikatos priežiūros sektoriuje. Prevencijos ir gerosios patirties vadovas. Europos komisija, 2011.
4. Metodinės rekomendacijos „Kaip pagerinti ligoninių psichosocialinę darbo aplinką užklupus krizei?“ https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/2023/PSC_TS_rekomendacijos_Krizes_1_igoninese_2023.pdf
5. Metodinės rekomendacijos „Vyresnio amžiaus žmonių ilgesnio dalyvavimo darbo rinkoje prielaidos“. https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/2021/Rekomendacijos_Vyresnio_amziaus_darbuotojai_A4_WEB.pdf
6. Metodinės rekomendacijos „Rizikos vertinimo ir valdymo priemonės, susijusios su kaulų ir raumenų sistemos sutrikimų prevencija“. https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/2021/HI_%20rekomendacijos_Rizikos_vertinimas_%20A4.pdf
7. Metodinės rekomendacijos „Grįžimo į darbą po onkologinės ligos organizavimo gairės“. https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/2020/Rekom._Grizimas_i_darba_po_onkol_ligos.pdf

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

8. Metodinės rekomendacijos „Kompiuterizuotos darbo vietos rizikos veiksnių identifikavimas“. https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Kompiuterizuotos_darbo_vietos_rekomendacijos_.pdf

9. Metodinės rekomendacijos „Lanksčių darbo sąlygų organizavimas Lietuvoje veikiančiose įmonėse ir organizacijose“.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/met._rek._lankscios_%20darbo_salygos.pdf

10. Metodinės rekomendacijos „Mitybos ir fizinio aktyvumo žinių klausimyno taikymas sveikatai darbe stiprinti“.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/el._v._Mitybos_fizinio_aktyvumo_klausimynas.pdf

11. Metodinės rekomendacijos „Darbuotojų atsvorį / nutukimą mažinančių individualaus konsultavimo intervencijų taikymas“.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Darbuotoju_atsvoris.pdf

12. Metodinės rekomendacijos „Slaugytojų profesinio perdegimo prevencija sveikatos priežiūros įstaigose“.

<https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Slaugytoju%20perdegimo%20MR.pdf>

13. Metodinės rekomendacijos „Saugos ir sveikatos kultūros gerinimas įmonėse“. Priega per internetą:

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Saugos_sveikatos_kulturos_gerinimas.pdf

14. Metodinės rekomendacijos „Darbuotojų gerovės stiprinimas kuriant darbiui ir asmeniniam gyvenimui derinti palankią darbo aplinką“.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Rekomendacijos_Darbuotoju_geroves_stiprinimas.pdf

16. Metodinės rekomendacijos, kaip pagerinti psichikos sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių slaugytojų psichosocialinę darbo aplinką ir vykdyti pacientų smurto darbe prevenciją.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Rekomendacijos_psichikos_sveikatos_slaugytojams3.pdf

15. Informacinė medžiaga „Darbo ir poilsio laiko derinimas darbo vietose“.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Informaciniai/Darbo_ir_poilsio_laiko_derinimas_darbo_vietose.pdf

16. Rekomendacijos, kaip sumažinti neigiamą restruktūrizavimo poveikį darbuotojams ir užtikrinti saugią darbo aplinką pokyčių metu.

<https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Restrukturizavimo%20poveikis%20darbuotojams.pdf>

17. Konfliktų prevencija. Rekomendacijos mažoms įmonėms.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Konfliktu_prevencija_mazoms_imonems.pdf

18. Rekomendacijos, kaip valdyti psichologinį smurtą darbo vietose.

https://www.hi.lt/uploads/Institutas/leidiniai/Rekomendacijos/Rekom_kaip_valdyti_psichol_smurta_darbo_vietose.pdf

19. Streso valdymo standartai.

<https://www.hi.lt/profesines-sveikatos-irankiai-streso-darbe-valdymo-standartai/>

20. Lietuvos standartas LST EN ISO 45001. Darbuotojų sveikatos ir saugos vadybos sistemos. Reikalavimai ir taikymo nurodymai (ISO 45001:2018) / Occupational health and safety management

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

systems – Requirements with guidance for use (ISO 45001:2018). Europos standartas EN ISO 45001:2023 turi Lietuvos standarto statusą. Išleistas 2023-10-31.

Kita rekomenduojama literatūra:

1. Melvin, C. L., Jefferson, M. S., Rice, L. J., Nemeth, L. S., Wessell, A. M., Nietert, P. J., & Hughes-Halbert, C. (2017). A systematic review of lifestyle counseling for diverse patients in primary care. *Preventive medicine*, 100, 67-75.
2. Miller, L. (2010). Managing problem employees: A model program and practical guide. *International journal of emergency mental health*, 12(4), 275.
3. Guide to Health Education and Counseling of Employees. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/216507997101900804>
- Darbuotojų saugos ir sveikatos valdymo atmintinė darbdaviams, pradedantiems veiklą. Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/AtmUploads/Atmintine_darbdaviui_DSS.pdf
4. Januškevičius V, Vasilavičius P, Raškevičienė R, Ustinavičienė R. Visuomenės sveikatos specialistas darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų įmonėse dalis. *Lietuvos gydytojo žurnalas*; 2024 (2), 9-11.
5. Dabartiniai ir kylantys sveikatos priežiūros sektoriaus klausimai, įskaitant slaugą namuose ir bendruomenėje. Prieiga per internetą <https://osha.europa.eu/sites/default/files/LT-615-healthcare%20sector.pdf>.
6. Darbuotojų psichikos sveikatą ir gerovę stiprinančios intervencijos. Tamašauskaitė, J., Pilipavičienė, L., Markevičė, R., Šorytė, D., Kuodytė, V., Grigošaitienė, A., ... & Pajarskienė, B. (2015). Darbuotojų psichikos sveikatą ir gerovę stiprinančios intervencijos. *Visuomenės sveikata*, 4(71), 53-61.

3. Profesinės sveikatos priežiūros algoritmo teikimo pavyzdinis modelis ASPI. Ryšiai su kitais padaliniais, profesinėmis sąjungomis ir kt. įstaigos visuomeninėmis organizacijomis.

Algoritme Nr. 3 pateikiami veiksmai, vykdomi ASPI dirbančio profesinės sveikatos specialisto, išskyrus tuos atvejus, kai dėl darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimus reglamentuoja atitinkami teisės aktai ir reikalinga kitų kompetentingų specialistų pagalba.

Nuoseklus šių veiksmų vykdymas sudaro paslaugos „ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“ teikimo esmę. Algoritmą Nr. 3 sudaro nuoseklūs veiksmai jų aprašas, informacijos gavimo šaltiniai bei rezultatų sklaidos metodai. Informacijos gavimo ir rezultatų sklaidos etapai įtraukia į profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo procesą kitus ASPI padalinius (ASPI administraciją, personalo skyrių, darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų darbuotojus, profesines sąjungas). Esant poreikiui ir galimybei, gali būti kviečiami specifinės srities specialistai. Rekomenduojama bendrauti ir bendradarbiauti su sveikatos priežiūros bei kitų įstaigų, įmonių ar organizacijų atstovais darbuotojų saugos ir sveikatos srityse.

4. Profesinės sveikatos priežiūros algoritmo Nr. 3 teikimo funkcinė schema. PSP paslaugos planavimas, vykdymas, tinkamumo vertinimas, problemų nustatymas, kokybės gerinimas.

Darbuotojų konsultavimas sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais yra svarbus aspektas užtikrinant darbuotojų saugumą, sveikatą ir gerovę darbo vietoje. Todėl skandžiam ir kokybiškam Algoritmo Nr. 3

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

įgyvendinimui, algoritme nurodyti veikslai turėtų būti nuolatos periodiškai kartojami. Algoritmo Nr. 3 „Darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais algoritmas“ funkcinė schema, kurioje glaustai pateikti 7 algoritmą sudarantys veikslai, pateikta 1 paveiksle.



1 pav. Algoritmo Nr. 3 „Darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais algoritmas“ funkcinė schema

Nuoseklūs algoritmo Nr. 3 veikslai bei jų aprašas, kurie vykdomi teikiant konkrečią profesinės sveikatos priežiūros paslaugą, surašyti 1 lentelėje.

1 lentelė. Algoritmo Nr. 3. „ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“ veikslai ir jų aprašas

Veikslai	Veiksmų aprašas
1. Darbo aplinkos, sąlygų, darbo priemonių analizė	Profesinės sveikatos specialistas susipažįsta su darbo aplinką, darbo sąlygomis, rizikos veiksniais ir galimais sveikatos pavojais ASPI

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

	<p>darbuotojams, profesinės rizikos vertinimo išvados. Žr. Algoritmas Nr. 5.</p> <p>Taip pat:</p> <p>1. Surinkama informaciją apie: darbuotojų</p> <ul style="list-style-type: none"> • darbo aplinką; darbo sąlygas; • naudojamas darbo priemones; • rizikos veiksnius; • AAP naudojimą. <p>2. Analizuojami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profesinė rizikos vertinimo (toliau - PRV) išvados; • nedarbingumo duomenys; • privalomų sveikatos tikrinimų³ (13 priedas) duomenys, kurie yra pateikti elektroniniame dokumente (forma E025), • nelaimingi atsitikimai darbe, • Incidentų registracijos žurnalo duomenys.
<p>2. Darbuotojų poreikių, lūkesčių bei problemų išsiaiškinimas</p>	<p>PSP specialistas bendrauja su darbuotojais, vadovais ir kitais suinteresuotais asmenimis, siekdamas išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konkrečius darbuotojų poreikius, lūkesčius ir sveikatos problemas ir jų priežastis, darbo procesų sunkumus, AAP naudojimo iššūkius. <p>PSP specialistas gali vadovautis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • PRV rezultatais, • darbuotojų privalomųjų profilaktinių sveikatos tikrinimų išvadų duomenimis; • laikino nedarbingumo duomenimis (jei darbuotojas ilgai arba dažnai turėjo nedarbingumo). • incidentų duomenimis; • nelaimingų atsitikimų darbe duomenimis. <p>Taip pat PSP specialistas gali:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atlikti apklausas, vykdyti individualius pokalbius (darbuotojas turi teisę kreiptis pats į PSP specialistą dėl iškilusių klausimų, problemų, kurios yra susijusios su sveikatos apsauga, darbo procesų pritaikymu jo galimybėms ar asmens apsaugos priemonių naudojimo), ar net stebėjimus darbo vietoje. • Analizuoti surinktus duomenis, nustatomos tendencijos ir svarbiausi aspektai. Nustatyti tendencijas ir svarbiausius aspektus. Darbuotojams pateikti apibendrintą informaciją. • Svarbu nepažeisti bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR)
<ul style="list-style-type: none"> • 3. Konsultacijų planavimas ir siūlomų sprendimų priėmimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibendrintą informaciją apie darbuotojų poreikius, lūkesčius bei problemas pristatyti įmonės vadovybei, teikti pasiūlymus, kaip juos išspręsti. • Nustatomi prioritetai atsižvelgiant į problemos mastą (dažnumą, darbuotojų, kuriems būdingi panašūs nusiskundimai skaičių ir pan.);

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

	<ul style="list-style-type: none"> • Remiantis surinkta informacija, sudaromas veiksmų įgyvendinimo (konsultavimo, mokymų) planas; • Nustatomas konkretus konsultavimo tikslais ir laukiami rezultatai. • Plane turi būti numatytos konkrečios priemonės, sprendimai ir procedūros darbo sąlygų gerinimui susijusios su darbuotojų išsakytomis problemomis, poreikiais bei lūkesčiais; • Įvertinami esami DSS standartai ir procedūros, numatomos konkrečios intervencijos atliepančios darbuotojų iškeltus klausimus, problemas, poreikius bei lūkesčius. • Nustatomi plano gyvendinimo terminai; periodiškumas; paskiriami atsakingi asmenys (esant poreikiui ir galimybei, gali būti kviečiami specifinės srities specialistai); • Numatomi finansiniai (jei tokių reikia) bei žmogiškieji ištekliai. <p>Profesinės sveikatos specialistams teikiant specifines konsultacijas gali prireikti darbuotojų saugos specialistų, radiacinės saugos specialistų, infekcijų kontrolės specialistų, gydytojų (darbo medicinos, šeimos ir pan.), teisininkų, žmogiškųjų išteklių specialistų, kokybės vadybos specialistų pagalbos.</p>
<p>4. Konsultacijos vykdymas</p>	<p>Konsultavimas. Priklausomai nuo problemos, konsultacijų teikimo būdas gali būti įvairus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tiesiogiai bendraujant su darbdaviu ar darbuotoju (darbuotojais), • asmeninio pokalbio, • grupinių susitikimų (posėdžių, seminarų, praktinių mokymų) metu arba • nuotoliniu būdu, • naudojantis informacijos sklaidos priemonėmis (vidaus kompiuterių tinklu, el. paštu, pavalomąja medžiaga). <p>Profesinės sveikatos specialistas taip pat gali nustatyti „atvirų durų dienas / valandas“ – laiką, kada darbuotojai aktyviai gali kreiptis konsultacijoms ir tokiu būdu padėti didinti darbuotojų sąmoningumą ir gebėjimą saugiai dirbti.</p> <p>Mokymai. Mokymai gali apimti paskaitas, pranešimai, pratybos, praktinio mokymo metodai.</p> <p>Informavimas. Informacija skelbiama elektroniniu laišku, informaciniame stende, žodžiu ir pan.</p> <p>Įgūdžių formavimas, pavyzdžiui tinkamas AAP naudojimas darbo vietose.</p>
<p>5. Konsultacijos užbaigimas ir siūlomų sprendimų įgyvendinimas</p>	<p>Atlikus konsultaciją:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įgyvendinamos pasirinktos priemonės ir procedūros darbo vietoje. • Priklausomai nuo iškilusių problemų ir poreikių pasirinkti veiksmai ir įgyvendinami praktiškai. <p>Tai gali apimti, pavyzdžiui:</p>

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

	<ul style="list-style-type: none"> • mokymus darbuotojams dėl naujų procedūrų, AAP ar darbo priemonių naudojimo, įrengimo ar atlikus kitus pakeitimus darbo vietoje. • rekomendacijas dėl ergonomikos patobulinimų, sveikatingumo programų įgyvendinimo, psichologinės paramos teikimo, darbo aplinkos, sąlygų gerinimo, sveikos gyvensenos skatinimo ir pan. • darbo sąlygų, darbo aplinkos gerinimą, sveikos gyvensenos skatinimą, sveikatos stiprinimo programų įgyvendinimą, psichologinę paramą ir pan. • Gali būti pristatomi individualizuoti sprendimai, atsižvelgiant į kiekvieno darbuotojo poreikius ir lūkesčius bei aplinkybes. Tai gali būti pakeitimai darbo procesuose, patarimai dėl AAP pasirinkimo. <p>Sprendimų įgyvendinimui rekomenduojam pasinaudoti papildoma metodine ir informacine medžiaga, remtis gerosios praktikos pavyzdžiais. Profesinės sveikatos specialistai darbavę ir darbuotojus konsultuoja įvairiais klausimais (žr. aprašymą žemiau po lentele).</p>
<p>6. Vertinimas</p>	<p>Po konsultacijos ar mokymų PSP specialistas gali atlikti vertinimą, siekdamas įvertinti konsultacijos eigą, veiksmingumą, ar buvo pasiekti tikslai ir ar darbuotojas (-jai) liko patenkinti informacija, rezultatais ir jų kokybe.</p> <p>Tai turi būti daroma nuolatos, būtina numatyti ir tolimesnius veiksmus.</p>
<p>7. Tęstinis palaikymas stebėsenai ir tobulinimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • PSP specialistas turi palaikyti nuolatinę ryšį su organizacija ir jos darbuotojais, teikti būtiną paramą ir atnaujinti planus bei iniciatyvas, kad būtų išlaikyta sveikata ir gerovė darbo vietoje. • PSP specialistas turi būti pasiekiamas visiems darbuotojams dėl iškilusių papildomų klausimų ar problemų susijusių su sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo pagal darbuotojų galimybes, ar AAP naudojimo klausimais. • Teikti nuolatinę paramą ir palaikymą siekiant užtikrinti saugią ir sveiką darbo aplinką. <p>Rekomenduojamas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nuolatinis bendravimas ir konsultavimasis su darbuotojais, jų nuomonės apie darbo vietos pritaikymą. • nuolatinis skatinimas darbuotojų tobulinti savo kompetencijas DSS klausimais. • nuolatinė sąveika ir bendradarbiavimas tarp darbuotojų DSS ir PSP specialistų ir kitų suinteresuotų asmenų, pvz., profesinėmis sąjungomis, darbuotojų atstovais ir pan.

Teikiant informaciją, konsultuojant ir mokant darbuotojus sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais, būtina vadovautis oficialia, patikima informacija: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos (ES) teisės aktais, nacionaliniais, ES ir Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO), Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) dokumentais, rekomendacijomis.

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

Profesinės sveikatos specialistai darbdavį konsultuoja įvairiais klausimais:

- patarimai dėl alternatyvių darbo vietų darbuotojams, turintiems sveikatos problemų;
- nedarbingumo dėl ligos mažinimo būdai;
- profesinės rizikos veiksnių nustatymas / atpažinimas ir kaip apsisaugoti nuo profesinės rizikos;
- skundų darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais nagrinėjimas;
- nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevencija; įmonės darbuotojų sveikatos stiprinimo programos ir darbuotojų sveikatos stiprinimo priemonių
- nauda;
- darbo pobūdžio ir darbo vietų pritaikymas neįgaliems asmenims;
- konsultacijos sveiko senėjimo tema, siekiant padėti darbuotojams ilgiau išlikti darbingais; kenksmingų darbo priemonių keitimas modernesnėmis, „sveikesnėmis“;
- investicijų į darbuotojų saugą ir sveikatą kaštų ir naudos analizė;
- naujų darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimai.
- kaip išvengti su darbu susijusių sveikatos sutrikimų;
- dėl alternatyvių darbo vietų darbuotojams, turintiems sveikatos problemų;
- sergamumo mažinimo būdai;
- kaip atpažinti profesinės rizikos veiksnius ir kaip apsisaugoti nuo profesinės rizikos;
- nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevencija;
- kaip stiprinti sveikatą;
- dėl reabilitacijos, siekiant padėti žmonėms grįžti į darbą po ligos ar po dalinio darbingumo netekimo;
- darbo pobūdžio ir darbo vietų pritaikymas neįgaliems asmenims;
- konsultacijos sveiko senėjimo tema, siekiant padėti darbuotojams ilgiau išlikti darbingais; naujų darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimai.

Vykdamas algoritmą Nr. 3 būtina atsižvelgti į jaunos ir vyresnio amžiaus darbuotojus, moteris ir vyrus, darbuotojus migrantus, laikinuosius darbuotojus, ne visą darbo laiką dirbančius darbuotojus, pamaininkus, nuotoliniu būdu dirbančius darbuotojus, daugiakultūrinės darbuotojų grupes.

5. Profesinės sveikatos priežiūros algoritmo stebėsenos kriterijai, rekomenduojami algoritmą matuojantys rodikliai, įrankiai, formos rodiklių surinkimui ir sisteminei analizei.

Pasirinktas rodiklis turėtų būti tiesiogiai susijęs su konsultavimo tikslais ir siekti objektyviai įvertinti konsultavimo poveikį ir naudą darbuotojui. Konsultavimo vertinimo rodiklis priklauso nuo konkretaus konteksto, tikslų ir laukiamų rezultatų. Tačiau bendrame kontekste pateikiu keletą dažniausiai naudojamų rodiklių, kurie gali būti naudingi vertinant konsultavimą:

- **Darbuotojo pasitenkinimas konsultacija:** Vertinama, kaip darbuotojas vertina konsultavimo procesą ir rezultatus. Tai galima matuoti naudojant apklausas ar anketas po konsultavimo sesijų.
- **Tikslų pasiekimas:** Vertinamas konkretus tikslų pasiekimo lygis, kuriuos darbuotojas ir PSP specialistas buvo iškėlę pradžioje. Pvz., problemos sprendimas, darbo rezultatų pagerėjimas ar asmeninio tobulėjimo progresas.
- **Konsultavimo poveikis:** Nustatomas, kiek ir koku būdu konsultavimas pakeitė darbuotojo darbo aplinką, darbo sąlygas, veiklą, požiūrį ar sprendimus. Šį rodiklį galima vertinti naudojant stebėjimą ar interviu su darbuotoju po tam tikro laikotarpio.

„ASPI darbuotojų konsultavimo sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais“

- **Darbuotojo išipareigojimų vykdymas:** Vertinama, kaip darbuotojas laikosi susitarimų ir ar įgyvendina veiksmus, kuriuos nustatė kartu su PSP specialistu.

6. Pavyzdinės rekomendacijos darbdaviui.

Rekomenduojama tinkamai planuoti finansinius ir žmogiškuosius išteklius, siekiant užtikrinti darbuotojų sveikatos apsaugą, pritaikyti darbo procesus pagal darbuotojų galimybes ir naudoti asmens apsaugos priemones. Tai reiškia, kad darbdavys turėtų investuoti į profilaktinius sveikatos patikrinimus, nelaimingų atsitikimų prevenciją, rizikos veiksnių identifikavimą bei valdymą, tinkamą asmens apsaugos priemonių naudojimą ir mokymus. Tam svarbu įtraukti kompetentingus specialistus, kurie padėtų efektyviai įgyvendinti šias priemones.

Rekomenduojama skatinti ASPI dirbantį profesinės sveikatos specialistą organizuoti konsultacijas, sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais bei reguliariai domėtis šių veiklų rezultatais.

7. Profesinės sveikatos priežiūros paslaugos algoritmo žmogiškieji ištekliai, kvalifikaciniai reikalavimai, mokymai.

Algoritmas Nr. 3 yra vienas iš penkių parengtų profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo algoritmų. Jame išvardintas veiklas vykdo profesinės sveikatos specialistui, dirbantis ASPI pilno etato krūviu. Asmuo, vykdamas šiuos algoritmus, atsižvelgiant į jo išsilavinimą ir profesinę patirtį, turi baigti nustatytos trukmės profesinės sveikatos specialistų kvalifikacijos tobulinimo mokymus, kurių apimtį reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. V-271 „Dėl profesinės sveikatos specialistų, galinčių dirbti įmonėse, kvalifikacinių reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2019-11-01).

Profesinės sveikatos specialistų kvalifikaciją įgyti ar tobulinti galima dalyvaujant mokymuose pagal Higienos instituto Profesinės sveikatos centro specialistų parengtas ir SAM patvirtintas tobulinimo programas:

1. 120 val. tobulinimo programa „Profesinės sveikatos specialisto veikla įmonėje: organizavimas, vykdymas, vertinimas“. Tikslinė dalyvių grupė – bendrosios praktikos slaugytojas (visos specializacijos).
2. 80 val. tobulinimo programa „Profesinės sveikatos specialisto veikla įmonėje: organizavimas, vykdymas, vertinimas“. Tikslinė dalyvių grupė – visuomenės sveikatos specialistai, gydytojai (visos profesinės kvalifikacijos: 1. sveikatos priežiūros specialistai įgiję sveikatos mokslų bakalauro laipsnį ir turintys trumpesnę kaip 1 metų darbo patirtį profesinės sveikatos srityje (pagal pareigybės aprašyme išdėstytas funkcijas) per paskutinius 5 metus iki priėmimo į profesinės sveikatos specialisto pareigas; 2. sveikatos priežiūros specialistai įgiję medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją ir turintys trumpesnę kaip 1 metų darbo patirtį profesinės sveikatos srityje (pagal pareigybės aprašyme išdėstytas funkcijas) per paskutinius 5 metus iki priėmimo į profesinės sveikatos specialisto pareigas.
3. 40 val. tobulinimo programa „Profesinės sveikatos specialisto kvalifikacijos tobulinimas“. Tikslinė klausytojų grupė – profesinės sveikatos specialistai, galintys dirbti įmonėje.
4. 16 val. tobulinimo programa „Psichosocialinės profesinės rizikos veiksnių prevencijos planavimo bei vykdymo asmens sveikatos priežiūros įstaigose kompetencijų didinimas“ Tikslinė klausytojų grupė – asmens sveikatos priežiūros specialistai, taip pat asmens sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai, dirbantys administracinį darbą.